

Prof. dr Siniša Ognjanović*
Goran Tešić, dipl. pravnik**

UDK: 347.919(497.6)
BIBLID: 0352-3713 (2010); 27, (9–10): 143–158

PRIZNANJE I IZVRŠENJE STRANIH SUDSKIH ODLUKA U BOSNI I HERCEGOVINI

REZIME: Značaj priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka, kao i posledice koje mogu iz toga proizići poznat je uglavnom jednom užem krugu ljudi koji se kroz pravnu nauku i sudsku praksu bave ovim pitanjem. Kroz ovaj rad dato je objašnjenje pojma strane sudske odluke, kao i uslova koje je neophodno ispuniti da bi se jedna takva odluka mogla priznati i izvršiti pred nekim od nadležnih sudova u Bosni i Hercegovini. Pored mogućnosti da strana sudska odluka bude priznata, postoji i mogućnost da joj se pred domaćim sudom uskrati priznanje kada se za to steknu zakonom propisani uslovi. Osim teorijskog osvrta na ovo pitanje, u radu su data i objašnjenja koja se tiču sudske prakse na teritoriji Bosne i Hercegovine. Na ovaj način želelo se postići da se sa ovim pitanjem upozna ne samo stručna već i šira javnost.

Ključne reči : Pojam strane sudske odluke, priznanje strane sudske odluke, izvršenje strane sudske odluke, uslovi za priznanje strane sudske odluke, uslovi za nepriznanje strane sudske odluke, postupak priznanja i izvršenja prema pravu BiH.

1. Uvod

Priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka kao pravni institut od velikog je značaja za regulisanje niza odnosa među ljudima u jednom savremenom društvu.

* Profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu (e-mail: s.ognjanovic@pravni-fakultet.info)

** dipl. pravnik, Bijeljina

Kako se živi u vremenu u kome je izražen veliki promet ljudi, kapitala i roba, to uslovljava da svakodnevno nastaje veliki broj pravnih odnosa (privatnopravnih odnosa sa elementom inostranosti) koji svoje izvršenje treba da ostvare na teritoriji jedne ili više država. Da bi se ti odnosi razumeli i shvatili, te, da bi se shvatila uloga i značaj priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka, potrebno je dobro poznavanje niza grana prava od kojih su svakako najvažnije : ustavno pravo (zbog poštovanja javnog poretka), upravno pravo (iz razloga što su vrlo često predmet priznanja i izvršenja odluke upravnih organa), građansko procesno pravo (zbog poznavanja parničnog i vanparničnog postupka putem kojih se ostvaruje priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka) i međunarodno privatno pravo (iz koga je uzet određen broj pravnih instituta važnih za ovu oblast, kao što su bilateralizacija i reciprocitet).

Koliki značaj ima priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka u Bosni i Hercegovini najbolje pokazuje „ Izveštaj Visokog sudskog i tužilačkog savjeta Bosne i Hercegovine za 2004. godinu“, u kome se kaže da je u periodu „od 01.01. do 31.12.2004. godine, ukupno na nivou Bosne i Hercegovine bilo podnešeno 3.154 zahtjeva za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka, od čega u Federaciji BiH 2.262, a u Republici Srpskoj 892 zahtjeva“.¹

2. Pojam strane sudske odluke

Sudska odluka je javnopravni akt kojim se odlučuje o pojedinačnim pravima i obavezama stranaka u postupku.² Javnopravni akti imaju dejstvo na teritoriji države čiji je organ doneo akt.

Pod pojmom odluke koja je podobna za priznanje u našoj zemlji, podrazumeva se odluka stranog suda kao i odluke drugih, nesudskih stranih organa, koje su po svom statusu i dejstvima izjednačene sa sudskim odlukama i to po pravu države u kojoj su donesene.³ Pod odlukama nesudskih organa podrazumevaju se: na primer, odluke upravnih organa (opštine, grada, ministarstva), centra za socijalni rad, odluke stranih crkvenih tela, kao i javne isprave sačinjene pred beležnikom (notarom) koje su po pravu nekih zemalja (npr. Nemačka) izjednačene sa sudskim odlukama.

Ovde se kao merodavno pravo za kvalifikaciju jedne odluke kao sudske uzima pravo zemlje porekla odluke, odnosno na ovaj način se takva jedna odluka izjednačava sa sudskom odlukom. Pod zemljom porekla odluke podrazumevamo zemlju u čije ime je odluka doneta, a ne zemlju na čijoj je teritoriji doneta (npr. odluka donesena u konzularnim predstavništvima jedne zemlje nije strana, nego je domaća odluka). Da bi strana odluka bila podobna za priznanje, ona mora biti

¹ Vidi, www.sudbih.ba

² Marković Bajalović, D., Međunarodno privatno pravo, Projuris, Beograd, 2000, str. 136.

³ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Novi Sad, 2005, str. 522.

meritorna, podobna da stekne dejstvo pravosnažnosti i mora regulisati statusne, porodične ili imovinske odnose, koji su definisani važećim odredbama ZMPP.⁴

Za određivanje inostranog karaktera sudske odluke može biti odlučujuće mesto donošenja ili pripadnosti organa koji ju je doneo. Kod nas stranom sudskom odlukom smatra se ne samo odluka doneta na teritoriji strane države, nego svaka odluka koju je doneo organ koji postupaju u ime strane države.⁵

Sa sudskom odlukom ZMPP izjednačava i sudsko poravnanje. Ovde treba imati na umu da je strano sudsko poravnanje podobno za priznanje samo ukoliko je ono u zemlji porekla izjednačeno sa sudskom odlukom.

Za podobnost za priznanje nije bitno kakav je naziv odluke stranog organa, da li je reč o presudi ili rešenju, ili se odluka obeležava nekim drugim nazivom. Takođe, nije bitna ni vrsta postupka u kome je odluka doneta (npr. sudski postupak, upravni postupak i sl.). Za priznanje su podobne i konstitutivne, i deklaratorne i kondematorne presude, zatim, delimične presude, dopunske presude, presude na osnovu priznanja, presude zbog izostanka, takođe su podobne za priznanje.⁶

3. Pojam priznanja i izvršenja, kao i ne priznanja stranih sudskih odluka

Priznati stranu sudsku odluku znači priznati joj svojstvo pravosnažnosti i na taj način izjednačiti je sa pravosnažnom domaćom sudskom odlukom i tako omogućiti pravno dejstvo strane sudske odluke na domaćoj teritoriji, nakon što je provereno da li su ispunjeni zakonom propisani uslovi za njeno priznanje.⁷

Izvršiti stranu sudsku odluku znači priznati joj svojstvo izvršnosti i tako je izjednačiti sa izvršnom odlukom domaćeg suda.⁸

Najvažnija dejstva odluke mogu biti: pravosnažnost, izvršnost, konstitutivnost, te činjenjično i intervencijsko dejstvo. Postoje presude koje se samo mogu priznati, a koje nemaju dejstvo izvršnosti, to su odluke u statusnim stvarima ili odluke kojima se odbija tužbeni zahtev. Ovde je važno istaći i jedno pravilo koje su primenjuje kada je u pitanju priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka, a to je, da se priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka javlja u granicama međunarodnog privatnog prava, tj. u oblasti privatnopravnih odnosa sa elementom inostranosti.

⁴ Videti član 1. Zakona o rešavanju sukoba Zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima, Sl. glasnik SFRJ broj 43/82 i 72/82, i Sl. list RBiH broj 2/92 i 13/94.

⁵ Stanivuković, M., Živković, M., Međunarodno privatno pravo, JP Službeni list SCG, Beograd, 2004, str. 439.

⁶ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Novi Sad, 2005, str. 523.

⁷ Stanivuković, M., Živković, M., Međunarodno privatno pravo, JP Službeni list SCG, Beograd, 2004, str. 436.

⁸ op. cit. str. 436.

3.1. Pojam priznanja i izvršenja

Postupak priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka pred domaćim sudom pokreće se zahtevom ovlašćenih subjekata u postupku (stranaka u postupku ili njihovih univerzalnih i singularnih nasljednika). Uz predlog treba da se priloži i sledeće:⁹

1. Originalna strana sudska odluka čije se priznanje traži sa potvrdom nadležnog suda, odnosno drugog organa, o pravosnažnosti iste po pravu države u kojoj je donesena ili overena kopija iste,
2. Prevod odluke od strane sudskog tumača sa liste tumača,
3. Izvod iz matične knjige vjenčanih, ako se radi o priznanju stranih sudskih odluka o razvodu braka,
4. Dokaz o uplati sudske takse, prema važećem Zakonu o sudskim taksama.¹⁰

Odluku o priznanju i izvršenju, kao i odluku o ne priznanju strane sudske odluke može da donese samo za to stavrno i mesno nadležan domaći sud, na čijem području treba sprovesti postupak priznanja odnosno izvršenja. Ova oblast regulisana je nizom pozitivno pravnih propisa koji su u Bosni i Hercegovini doneseni kako na nivou države, tako i na nivou entiteta (RS i FBiH).¹¹

3.2. Pojam ne priznavanja stranih sudskih odluka

Pored mogućnosti da se pred domaćim sudom prizna strana sudska odluka, postoji mogućnost i da ona ne bude priznata. Nadležni sud na teritoriji BiH odbiće priznanje strane sudske odluke u sledećim slučajevima:¹²

1. Ako se povodom prigovora lica protiv koga je ta odluka donesena utvrdi da to lice nije moglo učestvovati u postupku zbog nepravilnosti postupka, zbog toga što mu poziv, tužba ili rešenje kojim je započet postupak nije bilo lično dostavljeno, odnosno uopšte nije ni pokušano lično dostavljanje. Osim ako se na bilo koji način upustio u raspravljanje o glavnoj stvari u prvostepenom postupku;
2. Ako u odnosnoj stvari postoji isključiva nadležnost suda ili drugog organa BiH, ako tuženi traži priznanje strane sudske odluke koja je donesena

⁹ www.pravosuđe.ba

¹⁰ Vidi članove 2, 4 i 6, kao i „Taksenu tarifu za parnični i izvršni postupak - tarifni broj 1: za prijedlog da se prizna odluka stranog suda i stranog arbitražnog suda, plaća se prema vrijednosti predmeta spora sljedeća taksa: 1. do 1.500 KM – 50 KM; 2. preko 1.500 do 3.000 KM – 100 KM; 3. preko 3.000 do 10.000 KM – 200 KM; 4. preko 10.000 do 50.000 KM – 500 KM; 5. preko 50.000 do 100.000 KM – 1.000 KM“ (Zakon o sudskim taksama RS, Službeni glasnik RS, broj 73/ 08).

¹¹ Od koji su svakako najvažniji : ZMPP (kao Zakon na državnom nivou), ZPP, ZVP i ZIP (primenjuju se na nivou entiteta).

¹² www.pravosuđe.ba

u bračnom sporu ili ako to traži tužilac a tuženi se ne protivi, isključiva nadležnost suda u BiH nije smetnja za priznanje te odluke;

3. Ako je u istoj stvari sud ili drugi organ u BiH doneo pravosnažnu odluku ili ako je u BiH priznata neka druga strana sudska odluka koja je donesena u istoj stvari, i to do pravosnažnosti okončanja parnice;
4. Ako je u suprotnosti sa osnovama društvenog uređenja utvrđenim Ustavom BiH;
5. Ako ne postoji uzajamnost. Postojanje uzajamnosti u pogledu priznanja strane sudske odluke pretpostavlja se ako se suprotno ne dokaže, ali u slučaju sumnje u postojanje te uzajamnosti, objašnjenje daje organ uprave nadležan za pravosuđe.

4. Sistemi priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka

Kao što je poznato, postoje pet različitih sistema za priznanje i izvršenje sudskih odluka. Dok jedni od njih daju podršku i prednost međunarodnoj saradnji na uštrb zaštite domaćeg poretka, dotle drugi obrnuto, štite domaći poredak na štetu međunarodne saradnje. Reč je o sledećim sistemima:

1. Sistem ograničene kontrole - On je danas najšire prihvaćen u svetu, a prihvata ga i naše pravo. Njegova suština je u tome da on omogućuje kontrolu strane odluke samo u određenoj meri, što znači da se ne prihvata akt organa stranog suvereniteta bezuslovno, već je ta kontrola ograničena i sumarna, a preispitivanje se može vršiti samo u pogledu pitanja koja su uglavnom procesnog značaja. Važno je istaći i to da se u okvirima sistema ograničene kontrole strana odluka ne može preinačavati, niti se može ukinuti i vratiti stranom sudu na ponovno odlučivanje. Ovde su moguća samo dva rešenja: ili da se prizna strana odluka onakva kakva jeste, ili da joj se uskrati priznanje. Iz ovoga proizilazi da se u navedenom sistemu, domaći sud (sud zemlje priznanja) ne postavlja u položaj višeg suda u odnosu na strani sud (sud zemlje odluke).¹³
2. Sistem neograničene kontrole - Ovaj sistem sličan je prethodnom, s tom razlikom što se preispitivanje strane odluke neće ograničiti samo na formalnu stranu odluke, već će se preispitati i kvalitet utvrđenog činjeničnog stanja i pravilnost primene materijalnog prava. I ovaj sistem je našao određenu ograničenu primenu u našem pozitivnom pravu, ali samo u delu priznanja statusnih odluka, tj. odluka koje se odnose na lično stanje i status pojedinca.¹⁴

¹³ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Novi Sad, 2005, str. 526.

¹⁴ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Novi Sad, 2005, str. 526.

3. Sistem revizije iz osnova, po meritumu - Ovaj sistem dozvoljava da se vrši preispitivanje inostrane presude u istoj širini kao i kod sistema neograničene kontrole, s tim da se ovde dozvoljava još i mogućnost da se strana odluka preinači. U ovom slučaju se sud priznanja u odnosu na sud odluke stavlja u položaj više sudske instance. Ovaj sistem priznanja i izvršenja strane sudske odluke napušten je u modernim pravima.¹⁵
4. Sistem dokaz na prvi pogled – prima facie evidens - Kod ovog sistema priznanja i izvršenja strane sudske odluke pred sudom koji odlučuje o priznanju vodi se u načelu nov postupak koji započinje tužbom *actio rei iudicati*. To znači da je u tom postupku isključen prigovor presuđene stvari (*exceptio rei iudicati*) i u njemu se strana odluka smatra kao dokaz na prvi pogled. U nekim zemljama ovaj sistem se praktično približava sistemu ograničene kontrole.¹⁶
5. Sistem nepriznavanja ili neizvršavanja stranih sudskih odluka - U njega se svrstavaju ona prava, po kojima se u načelu ne mogu priznati i izvršiti strane presude, izuzev ako je to međunarodnim ugovorom drugačije predviđeno (npr. takav je slučaj u pravima skandinavskih zemalja, Rusije, Holandije).¹⁷

Navedeni sistemi teorijske su prirode i u praksi većine zemalja oni se primenjuju kombinovanjem dva ili više sistema.

5. Priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka prema pravu BiH

5.1. Izvori priznanja i izvršenja

Pravni izvori za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka prema pravu BiH dele se standardno na unutrašnje i međunarodne izvore.

Od unutrašnjih izvora svakako su najvažniji ZMPP¹⁸, a pored njega važni su još i ZPP, ZVP i ZIP koji takođe regulišu ovu oblast.

Međunarodni izvori sadržani su u brojnim bilateralnim i multilateralnim ugovorima i konvencijama, od kojih su najvažniji :

1. Ženevska konvencija o ugovoru za međunarodni prevoz robe drumom iz 1954. godine (CMR, koja je svakodnevno u upotrebi);
2. Bečka konvencija o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete iz 1963. godine;

¹⁵ op. cit. str. 526.

¹⁶ op. cit. str. 526.

¹⁷ op. cit. str. 526.

¹⁸ Videti članove od 86. do 96., kao i član 101. Zakona o rešavanju sukoba Zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima. SL.glasnik SFRJ, broj 43/82 i 72/82, i Sl.list RBiH, broj 2/92 i 13/94.

3. Briselska konvencija o intervenciji na otvorenom moru za slučaj nesreće koja prouzrokuje ili bi mogla da prouzrokuje zagađivanje naftom iz 1969. godine;
4. Briselska konvencija o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u trgovačkim i građanskim stvarima (primenjuju je zemlje EU).¹⁹

5.2. Položaj stranih sudskih odluka u BiH

5.2.1. Princip bilateralizacije i odstupanja od tog principa

Bilateralizacijom se naziva primena jednakih merila na simetrične situacije kako u domaćoj zemlji, tako i u inostranstvu. Ovaj princip pored zastupljenosti u međunarodnom privatnom pravu dosta je zastupljen i u savremenom međunarodnom javnom pravu.

Princip bilateralizacije je ozbiljno osporen prilikom postavljanja normi o međunarodnoj nadležnosti, tako da sve veći broj zemalja, među koje spada i Bosna i Hercegovina, ne izjednačavaju više merila o direktnoj i indirektnoj nadležnosti, već umesto toga postavljaju isključivu nadležnost domaćeg pravosuđa kao jedinu prepreku za priznanje strane odluke.

Treba naglasiti da su odstupanja od principa bilateralizacije posebno opravdana onda kada idu u pravcu olakšavanja priznanja, a što je upravo karakteristika novih rešenja u ZMPP. Bilateralizacija se napušta u pogledu međunarodne nadležnosti, u pogledu statusnih odluka i donekle u pogledu reciprociteta, sa ciljem da bi se proširio krug slučajeva u kojima se može priznati strana odluka.²⁰

Kontroverze koje prate primenu principa bilateralizacije i argumente u prilog odstupanja od tog principa, teorija ilustrativno objašnjava na sledeći način : „Postavlja se pitanje, ima li smisla odbiti priznanje strane odluke čije priznanje u našoj zemlji traži domaći državljanin, iz razloga odsustva uzajamnosti i zato što se u zemlji porekla odluke ne priznaju odluke donesene u našoj zemlji. Ovakvim odbijanjem priznanja mi bismo prikazali osvetničku čvrstinu prema stranoj državi – kažnjavajući domaćeg državljanina. Drugim rečima, na to što se u stranoj zemlji ne udovoljava zahtevima naših građana, odgovorili bi smo time što ni mi ne udovoljavamo zahtevu našeg građanina.“²¹

¹⁹ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Nosi Sad, 2005, str. 528.

²⁰ op. cit. str . 530.

²¹ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Novi Sad, 2005, str. 530.

5.2.2. Dejstvo priznate strane sudske odluke

Dejstvo priznate strane sudske odluke nije u svim pravima identično. Iz toga sledi pitanje po kom se pravu prosuđuju dejstvo strane sudske odluke na domaćoj teritoriji.

U literaturi o ovome postoje tri shvatanja, ili tri sistema, i to:²²

1. Sistem upodobljavanja - Po njemu, priznata strana sudska odluka se po dejstvima izjednačava sa odlukom suda zemlje priznanja (jugoslovenski i engleski sistem upodobljavanja),
2. Sistem eventualnog proširivanja dejstva - Po ovom shvatanju pozajmljuju se dejstva iz pravnog sistema države porekla odluke, te priznata strana odluka ima ista dejstva koja ima i u zemlji čiji ju je sud doneo (sistem eventualnog proširivanja dejstva). Proširenje dejstva odluke, zapravo znači, da se na državu priznanja proširuju ona dejstva koja je odluka dobila u zemlji donošenja.
3. Sistem kumulacije - Po ovom sistemu, dejstva priznanja strane odluke procenjuju se kumulativnom primenom prava zemlje odluke i prava zemlje priznanja, u skladu sa principom obične kumulacije. To znači da se stranoj priznatoj odluci na domaćoj teritoriji dozvoljavaju samo ona dejstva koja su prihvaćena i po pravu zemlje priznanja.

5.3. Uslovi (smetnje) za priznanje strane sudske odluke

Da bi mogla biti priznata i proglašena izvršnom, strana sudska odluka treba da udovolji određenim uslovima koje navode naši pozitivni propisi. ZMPP propisuje pozitivne i negativne uslove za priznanje stranih sudskih odluka.²³ Pozitivne čine : međunarodna nadležnost suda, pravosnažnost i reciprocitet, dok u negativne smetnje ubrajamo : uskraćeno pravo odbrane, isključiva nadležnost domaćeg suda ili drugog organa, odsustvo pravosnažne domaće odluke ili ranije započetog postupka u istoj stvari i povreda javnog poretka.

5.3.1. Međunarodna nadležnost suda koji je doneo odluku

Priznanjem stranih odluka ostvaruje se međunarodna saradnja, ali istovremeno pretpostavlja da se o obzirima međunarodne saradnje vodi računa i pri prihvatanju nadležnosti. Ne bi bilo razumno činiti gestove saradnje i priznavati odluke koje je doneo sud zemlje koja nema kontakata sa spornim odnosom.

Postoji nekoliko tipova rešenja koja ocenjuju nadležnost stranog suda koji je doneo odluku, i to:²⁴

²² op. cit. 531.

²³ Marković Bajalović, D., Međunarodno privatno pravo, Projuris, Beograd, 2007, str. 138.

²⁴ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Novi Sad, 2005, str. 533.

1. Prema jednoj, najstrožijoj varijanti, strani sud ne može da bude nadležan ako u datom sporu može da sudi i domaći sud. To bi praktično značilo da je svako pravilo koje omogućuje nadležnost domaćeg pravosuđa istovremeno i pravilo o isključivoj međunarodnoj nadležnosti. Ovaj tip rešenja nije nigde u potpunosti prihvaćen.
2. Po drugoj varijanti, pravila o direktnoj nadležnosti su izjednačena sa pravilima o indirektnoj. To je koncept bilateralizacije, a to znači da će se priznati nadležnost stranog suda u svim onim slučajevima u kojima je ta nadležnost bazirana na okolnostima koje bi opravdale i nadležnost domaćeg suda. Ovaj tip rešenja prihvata pravo Nemačke.
3. Prema trećem osnovnom tipu rešenja, koje je najblaže, tj. koje najviše olakšava priznanje, priznaće se nadležnost stranog suda u svakom slučaju, sem ako je strani sud postupio u sporu za koji je isključivo nadležno domaće pravosuđe. Ovo rešenje prihvata mađarsko i tursko pravo, a u osnovi to je i solucija koju je prihvatila i nova francuska sudska praksa.

5.3.2. Pravosnažnost i izvršnost strane sudske odluke

Strana sudska odluka koja pretenduje da bude priznata kod nas treba da bude pravosnažna, a ako se postavlja i pitanje njenog izvršenja, onda treba da bude i izvršna.

To je sasvim logično, jer ne bi imalo nikakvog smisla priznati takve odluke koje još nisu konačne u zemlji svog porekla, protiv kojih se tamo još može uložiti redovan pravni lek, koje odluke, prema tome, mogu još da trpe izmene.

Da li je jedna inostrana odluka pravosnažna i izvršna, ceni se prema normama zemlje u kojoj je odluka doneta.

Pravosnažnost i izvršnost se dokazuju potvrdom nadležnog stranog suda, koju je dužno da podnese lice koje traži priznanje odnosno izvršenje (proglašenje izvršnom) strane odluke.²⁵

Klauzula pravosnažnosti koja je stavljena na stranu presudu može naknadno biti ukinuta u postupku po vanrednim pravnim lekovima koji su vođeni u državi donošenja presude. Sve dok traje postupak priznanja i izvršenja, protivnik predlagača može priložiti dokaze o tome da je klauzula pravosnažnosti ukinuta i sud će u tom slučaju odbiti priznanje. Ukoliko je postupak priznanja i izvršenja kod nas već završen i strana odluka priznata i izvršena, postupiće se kao u slučaju kada je domaća pravosnažna i izvršna presuda ukinuta ili preinačena u postupku po vanrednim pravnim lekovima.²⁶

²⁵ op. cit. str. 536.

²⁶ Stanivuković, M., Živković, M., Međunarodno privatno pravo, JP Službeni list SCG, Beograd, 2004, str. 447 i 448.

5.3.3. Uzajamnost – reciprocitet

Uzajamnost između domaće i strane zemlje je prva opšta pozitivna pretpostavka za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka. Preciznije rečeno, naši će sudovi priznati i izvršiti samo odluke koje su poreklom iz zemalja sa kojima u tom pogledu postoji reciprocitet.²⁷

Reciprocitet koji se traži treba da je materijalni prema svojoj pravnoj sadržini. Materijalni reciprocitet znači da će se prema stranim odlukama postupati na način na koji se u zemlji porekla postupa sa domaćim sudskim odlukama.²⁸ Uslovljavanje priznanja materijalnim reciprocitetom znači da će se u našoj zemlji priznavati strane sudske odluke koje pripadaju zemlji u kojoj se priznaju naše odluke pod uslovima koji nisu bitno strožiji od uslova sadržanih u našem pravu, a ako su bitno blaži, pod dodatnim uslovom da u toj stranoj zemlji reciprocitet nije jedan od uslova priznanja.

Formalni reciprocitet ne dolazi u obzir kod priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka, jer bi formalni reciprocitet značio da se strane odluke izjednačavaju sa domaćim odlukama, a time bi otpala mogućnost da se podvrgnu bilo kakvoj kontroli, što je za sada za domaćeg zakonodavca neprihvatljivo.

5.3.3.1. Izuzeci od uslova reciprociteta

Prema odredbama ZMPP navode se i neki slučajevi u kojima se reciprocitet uopšte ne postavlja kao uslov za priznanje stranih odluka. To će se desiti u sledećim slučajevima:²⁹

1. Nepostojanje reciprociteta nije smetnja za priznanje strane odluke, ako je reč o odluci donetoj u bračnom sporu, ili sporu radi utvrđivanja ili osporavanja očinstva ili materinstva,
2. Nepostojanje uzajamnosti ne predstavlja prepreku ako priznanje i/ili izvršenje strane odluke traži domaći državljanin, i
3. Uzajamnost se ne postavlja kao uslov, ako se strana odluka odnosi na lično stanje državljanina države porekla odluke.

5.3.4. Poštovanje prava odbrane

Različita procesna prava ne pružaju iste šanse strankama prilikom izlaganja svojih stanovišta. Principi i pravila dokaznog postupka nameću rešenja, koja negde manje, negde više, ograničavaju prava stranaka da koriste sva moguća sredstva da bi izlagale i branile svoja stanovišta. Krupne razlike postoje i u pogledu

²⁷ Pak, M., *Međunarodno privatno pravo*, JP Sl. list SRJ, Beograd, 2000, str. 126.

²⁸ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., *Međunarodno privatno pravo*, Forum, Novi Sad, 2005., str. 539.

²⁹ Vidi član 92. Zakona o rešavanju sukoba Zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima, Sl.glasnik SFRJ, broj 43/82 i 72/82 i Sl.list RBiH, broj 2/92 i 13/94.

vremenskog momenta do kojeg se određena procesna sredstva mogu koristiti. Ovo naročito važi za postupak dostavljanja poziva i odluka koji su u uporednom pravu različiti, počevši od sistema lične dostave pa do sistema pribijanja poziva na oglasnu tablu suda, što se smatra momentom od kada se računaju procesni rokovi.³⁰

Provera poštovanja prava odbrane ne znači proveru da li je lice protiv kojeg je odluka doneta imalo na raspolaganju upravo one mogućnosti koje bi to lice imalo prema pravu zemlje priznanja, već znači proveru da li je to lice uopšte dobilo šansu da aktivno učestvuje u postupku.

Prema odredbama ZMPP, nepoštovanje prava odbrane može da dovede do odbijanja priznanja samo po prigovoru lica protiv koga je odluka doneta, nasuprot tome norme koje spadaju u domen javnog poretka uzimaju se u obzir po službenoj dužnosti.³¹

Da li je poštovano pravo odbrane ceni se, pre svega, kroz ocenu ispravnosti dostavljanja. Ako poziv, tužba, ili rešenje kojim je započet postupak nisu lično dostavljeni, neće se priznati strana sudska odluka, izuzev ako bi lice prema kome nije uredno izvršena dostava ipak učestvovalo u postupku.

5.3.5. Odsustvo pravosnažnosti domaće odluke u istoj stvari

Strana sudska odluka neće biti priznata, ako u istoj stvari postoji domaća pravosnažna odluka – bez obzira koji je postupak ranije započet (ovde ne važi pravilo *prior tempore potior iure*). Ranije pokrenuti postupak u inostranstvu može, pod određenim uslovima, da dovede do prekida postupka u istoj stvari kod nas. Ako je kod nas u jednoj stvari već doneta pravosnažna odluka, time se isključuje mogućnost, da se u istoj stvari prizna strana odluka, na osnovu prigovora presuđene stvari, odnosno ovde se primenjuje pravilo *ne bis in idem*.³²

Priznanje strane sudske odluke sprečava ne samo postojanje domaće pravosnažne odluke u istoj stvari, već i postojanje već priznate strane odluke u istoj stvari. Ovo je sasvim logično, imajući u vidu da se priznata strana sudska odluka izjednačava sa domaćom pravosnažnom odlukom, te protivniku stoji na raspolaganju prigovor *exepctio rei iudicata* tj. *ne bis in idem*.

³⁰ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., *Međunarodno privatno pravo*, Forum, Novi Sad, 2005, str. 536 i 537.

³¹ Vidi član 92. Zakona o rešavanju sukoba Zakona sa propisima drugih zemalja, Sl. glasnik SFRJ, broj 43/82 i 72/82, i Sl. list RBiH, broj 2/92 i 13/94.

³² Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., *Međunarodno privatno pravo*, Forum, Novi Sad, 2005, str. 538.

5.3.6. Odsustvo ranije započetog postupka pred domaćim organom u istoj stvari

Prema odredbama ZMPP, predviđeno je da će domaći sud zastati sa postupkom priznanja do okončanja postupka po tužbi u istoj stvari i između istih strana, koji je pokrenut pred domaćim sudom ranije nego pred stranim sudom (koji je u međuvremenu bio ekspeditivniji i pre doneo odluku) do okončanja postupka pred domaćim sudom.

5.3.7. Poštovanje javnog poretka

Pored uslova koji se tiču poceduralne strane inostrane odluke, postoji i jedan uslov koji dopušta izvesno preispitivanje merituma strane odluke. To je uslov poštovanja javnog poretka zemlje priznanja odluke od strane strane odluke.³³ Priznaćemo, dakle, stranu odluku i onda kada je njeno meritorno rešenje drugačije od onog koje nudi naše materijalno pravo, ali ako je strana odluka suprotna našem javnom poretku, tolerancije više ne može biti, te ćemo odbiti priznanje i izvršenje strane sudske odluke.

Zakon kaže da se neće primeniti strano pravo, ako bi njegovo dejstvo bilo suprotno ustavnom uređenju. I u ovoj situaciji mora se poštovati Ustav kao najviši pravni i politički akt u zemlji, sa kojim moraju biti usaglašeni svi propisi pa i ZMPP.

Ustanovu javnog poretka treba koristiti restriktivno i jedino u slučajevima koji zaista zadiru u Ustavom utvrđene osnove društvenog uređenja, a to je uglavnom u slučajevima grubih procesnih nedostataka, ali može biti i u slučaju primene meritornog materijalnog prava kojim se povređuje javni poredak države priznanja strane odluke.

Na povredu javnog poretka sud pazi po službenoj dužnosti, imajući u vidu sadržaj javnog poretka u momentu donošenja odluke o priznanju.

5.3.8. Posebna pravila o priznanju odluka koje se tiču statusa

Provera stranih odluka koje se tiču statusa (ličnog stanja) domaćih državljana je po pravilu strožija i ne zadržava se samo na pitanjima procedure. Strana odluka je podobna da bude priznata, ako materijalnopravno rešenje bitno ne odstupa od rešenja do kojeg bi se došlo na osnovu domaćeg materijalnog prava. To praktično znači nešto strožiju kontrolu merituma strane odluke od one kontrole koju obezbeđuje pozivanje na povredu domaćeg javnog poretka, ali se pritom ipak ne traži potpuna saglasnost sa domaćim materijalnim pravom. Razlike koje su manje bitne, mogu se tolerisati. Međutim, ako je reč o statusnim odlukama

³³ Vidi članove 4. i 91. Zakona o rešavanju sukoba Zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima (Sl. glasnik SFRJ, broj 43/82 i 72/82 i Sl. list RBiH, broj 2/92 i 13/94).

koje se tiču državljana države porekla strane odluke, uslovi za priznanje su bitno uprošćeni, tj. olakšani. U ovim slučajevima ne insistira se više na uslovima nadležnosti, javnog poretka i uzajamnosti. To znači, da domaći sud pred kojim se traži priznanje proverava samo da li su ispunjeni uslovi koji se tiču pravosnažnosti, prava odbrane i odsustva domaće odluke ili ranije započetog postupka u istoj stvari pred domaćim sudom.³⁴

ZMPP postavlja posebnu normu i za slučajeve u kojima je reč o statusu lica koje nije ni državljanin zemlje porekla odluke, niti je državljanin zemlje priznanja, već ima državljanstvo neke treće zemlje. U takvom slučaju, strana odluka će se priznati samo ako ispunjava uslove za priznanje koji su propisani u pravu države o čijem se državljaninu radi.

6. Postupak priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka po domaćem pravu

O priznanju stranih sudskih odluka može odlučivati samo domaći sud, a ne i neki drugi organ, što je uslovljeno složenošću pitanja i pretpostavljene stručnosti suda.

O njihovom priznanju sud može raspravljati na dva osnovna načina :

1. Kao o glavnoj stvari (kao predmet postupka koji se još naziva i delibacioni postupak, a ponekad i egzekvatura)³⁵ i,
2. Kao o prethodnom, prejudicijelnom pitanju u drugim sudskim postupcima (ako se stranka u postupku pozove na stranu presudu o čijem priznanju nije doneto posebno rešenje).

U postupku za priznanje i izvršenje strane sudske odluke razmatra se da li strana odluka ispunjava zakonom ili međunarodnim ugovorom propisane uslove za priznanje i izvršenje.

6.1. Priznanje kao predmet postupka

U našoj teoriji i praksi uglavnom se zastupa stav da se o priznanju stranih odluka kao o glavnoj stvari raspravlja u vanparničnom postupku. Ovakav stav je motivisan željom za brзом i efikasnom realizacijom odluka. Za raspravljanje pitanja priznanja stranih sudskih odluka u prvom stepenu nadležni su Okružni sudovi u Republici Srpskoj i Kantonalni sudovi u Federaciji BiH, i to se ubraja u njihove dopunske nadležnosti. ZMPP reguliše pitanje mesne nadležnosti, ali na taj način da opravdava zaključak o mesnoj nadležnosti svakog stvarno nadležnog suda u Bosni i Hercegovini kome se predlagač obrati tvrdnjom da bi na teritoriji tog suda mogao koristiti stranu sudsku odluku.

³⁴ op.cit., videti članove 93, 94 i 95.

³⁵ Stanivuković, M., Živković, M., Međunarodno privatno pravo, JP Sl. list SCG, Beograd, 2004, str. 441.

Postupak pred sudom pokreće se podnošenjem zahteva za priznanje, a okončava se donošenjem rešenja o priznanju strane sudske odluke. Priznanjem se strana sudska odluka izjednačava sa domaćom sudskom odlukom.

Sam postupak pokreće se po načelu dispozitivnosti, a za njegovo pokretanje ovlašćene su samo stranke iz postupka pred stranim sudom. Ovom spisku ovlašćenih lica treba dodati i pravne sledbenike poverioca, ali i druga lica za koja odluka može imati neposredan ili posredan pravni značaj.³⁶

Odluku o priznaju i izvršenju strane sudske odluke donosi sudija pojedinac u formi rešenja, kojim se odluka može samo priznati i oglasiti izvršnom, ili se može odbiti njeno priznanje.

Rešenje o priznanju deluju erga omnes i ono mora biti obrazloženo. Protiv odluke nezadovoljna strana može uložiti žalbu u roku od 15 dana od njenog dostavljanja. Žalba u ovom slučaju ima devolutivno dejstvo i o njoj odlučuje viši sud (tj. Vrhovni sudovi Republike Srpske i Federacije BiH).³⁷

6.2. Priznanje kao prethodno – prejudicijelno pitanje

Ako je o priznanju strane sudske odluke rešavano kao o glavnoj stvari, odluka suda obavezuje sve druge organe. Ako to nije slučaj, svaki sud može o priznavanju rešavati kao o prethodnom pitanju, sa dejstvom samo za taj postupak, tj. nema dejstvo presuđene stvari (res iudicata). Iz navedenog proizilazi da se u daljem postupanju ne isključuje mogućnost naknadnog podnošenja zahteva za priznanje strane sudske odluke, kao glavne stvari u vanparničnom postupku, jer odluka o prethodnom, prejudicijelnom pitanju ne ulazi u izreku rešenja o glavnoj stvari i nije obuhvaćena pravnom snagom.³⁸

Kao o prethodnom pitanju o priznanju može se raspravljati u parničnom ili vanparničnom postupku, zavisno od glavne stvari, po pravilima tog postupka, stim što je svaki sud vezan pretpostavkama za priznanje sadržanim u ZMPP. Međutim, u praksi će se najčešće o priznaju kao o prethodnom, prejudicijelnom pitanju raspravljati u izvršnom postupku, povodom predloga za izvršenje u kome je strana sudska odluka izvršna isprava.

7. Zaključak

Na osnovu iznesenih teorijskih i praktičnih pokazatelja koji se tiču priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka može se zaključiti sledeće.

³⁶ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Novi Sad, 2005, str. 549.

³⁷ Vidi član 101. Zakona o rešavanju sukoba Zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima, Sl. glasnik SFRJ broj 43/82 i 72/82 i Sl. list RBiH, broj 2/92 i 13/94.

³⁸ Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Novi Sad, 2005, str. 550.

U vremenu koje je pred nama uloga i značaj priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka biće sve veći. Zahvaljujući savremenim uslovima života i načina komuniciranja, kao i procesu globalizacije koja sve više uzima maha i u svakodnevnom životu, ljudi će sve lakše da uspostavljaju lične kontakte i da stupaju u razne poslovne odnose. Kako niko nije savršen, počev od današnjeg „savremenog“ čoveka pa do onih koji će doći posle nas, u budućnosti će sigurno dolaziti do raznih sporova koji će se morati rešavati pred sudovima različitih zemalja.

Pored navedenog, kada se govori o Bosni i Hercegovini, kao i o zemljama nastalim raspadom bivše SFRJ, ovde se moraju uzeti u obzir i sledeće činjenice.

Prvo, da su odnosi stanovnika zemalja nastalih raspadom bivše SFRJ međusobno isprepleteni tako da je među njima nastajao veliki broj statusnih, porodičnih ili imovinskih odnosa, a samim tim i izvestan broj sporova koji su okončani odlukama koje treba da se priznaju i izvrše na teritoriji druge zemlje. Osim toga, ne sme se zaboraviti i činjenica da su za vreme bivše SFRJ započeti mnogi procesi koji se tiču statusnih, porodičnih i imovinskih odnosa, čija konačna rešenja sada imaju status strane sudske odluke donesene u jednoj, a koju treba priznati i izvršiti na teritoriji druge zemlje nastale raspadom bivše SFRJ.

Drugo, zbog ratnih sukoba iz 90 - tih godina, veliki deo (više od 1/3) stanovništva Bosne i Hercegovine našao se u izbeglištvu širom sveta. Mnogi od njih, radi rešavanja svojih egzistencijalnih pitanja stupali su u razne odnose, koji su vremenom dobili i svoj epilog na sudu. Ovo je svakako uslovalo da u Bosni i Hercegovini, više nego u drugim zemljama sa prostora bivše SFRJ, pred sudskim organima ima mnogo više zahteva za priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka.

Prof. Siniša Ognjanović, Ph.D.

Faculty of Law, The University of Business Academy, Novi Sad

Goran Tešić

A graduated lawyer, Bjeljina

Acknowledgment and execution of foreign judicial rulings in Bosnia and Hercegovina

A b s t r a c t

The importance of recognition and enforcement of foreign court decision and the consequences that may emanate from it is known mainly a narrow circle of people who are in legal doctrine and case law dealing with this issue. Through this work is the explanation given by the notion of judicial decisions, as well as the conditions necessary to perform in front of some of the relevant courts in Bosnia and Herzegovina. Apart from the possibility that the foreign court decision is recognized, there is a possibility that it is the domestic court denies

recognition when in met for the statutori conditions. In additional to theoretical reflection on this issue, given the more a series of explanations concerning the practical application of case law on the territory of Bosnia and Herzegovina. In this way wanted to achieve, that is, other than professional, with this matter and inform the general public.

Key words: The concept of the foreign court decision, recognition of foreign court decision, enforcement of foreign court decision, conditions for recognition of foreign court decisions, conditions for non – recognition of foreign court decisions, process of recognition and enforcement under the law Bosnia and Herzegovina.

Literatura

1. Varadi, T., Bordaš, B., Knežević, G., Međunarodno privatno pravo, Forum, Novi Sad, 2005.
2. Pak, M., Međunarodno privatno pravo, JP Službeni list SRJ, Beograd, 2000.
3. Marković Bajalović, D., Međunarodno privatno pravo, Projuris, Beograd, 2007.
4. Stanivuković M., Živković M., Međunarodno privatno pravo, JP Službeni list SCG, Beograd, 2004.
5. Zakon o rešavanju sukoba Zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima, Službeni glasnik SFRJ, broj 42/82 i 72/82 i Službeni list RBiH, broj 2/92 i 13/94.
6. www.pravosude.ba
7. www.sudbih.ba